

КООРДИНАЦІЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

**Філіпенко Наталія Євгенівна - кандидат юридичних наук, доцент
Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф.
М. С. Бокаріуса (м. Харків, Україна)**

УДК 343.9

Principalele forme și direcții de coordonare a activităților criminologice ale instituțiilor criminalistice din Ucraina au fost stabilite în articol. S-a subliniat faptul că natura departamentală a funcționării lor determină anumite caracteristici ale coordonării. Specializarea și profilul lor lasă o amprentă asupra formelor și metodelor de implementare a măsurilor adecvate. În plus, legislația Ucrainei în domeniul asigurării desfășurării examinării medico-legale, activitățile instituțiilor de stat specializate ale Ministerului Sănătății, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Serviciului de Securitate, Serviciului de Stat al Grănicerilor sunt reglementate prin acte de reglementare departamentale. Coordonarea se manifestă prin caracteristicile specifice ale mecanismelor de management, planificare, subordonare, informații și capacitatea de a răspunde problemelor rezolvate și este determinată de orientarea științifică și practică a naturii departamentale.

Accentul a fost pus pe faptul că problema coordonării activităților instituțiilor medico-legale la nivel general teoretic și de aplicare a legii este lipsită de unitate din punct de vedere științific, teoretic și practic asupra soluției sale datorită diversității acestei activități. , specificul său în fiecare domeniu particular, precum și condiționalitatea cauzală și dialectică. .

S-a ajuns la concluzia că este necesar să se efectueze o cercetare cuprinzătoare a direcției organizatorice și manageriale a furnizării criminologice a activităților experților datorită reformei judiciare și, în consecință, modificărilor în legislația de bază. Această cercetare ar trebui realizată cu implicarea unei game largi de arsenal de forțe și mijloace, luând în considerare neajunsurile practicii de aplicare a legii.

S-au distins principalele forme de coordonare și interacțiune în domeniul asigurării activităților criminologice ale instituțiilor criminalistice din Ucraina.

Cuvinte cheie: coordonare, coordonare interdepartamentală, forme de coordonare, asigurare organizațională, management, activitate expertă, expert criminalist, interacțiune, cooperare.

В статье определены основные формы и направления координации криминологической деятельности судебно-экспертных учреждений Украины. Отмечено, что ведомственный характер их функционирования обуславливает определенные особенности координации. Их специализация и профильность накладывают отпечаток на формы и методы реализации соответствующих мероприятий. Деятельность государственных специализированных учреждений Министерства здравоохранения, Министерства внутренних дел, Министерства обороны, Службы безопасности, Государственной пограничной службы кроме законодательства Украины в сфере обеспечения проведения судебной экспертизы, урегулирована ведомственными нормативно-правовыми актами.

Координация проявляется в особенностях механизмов управления, планирования, субординации, информирования и способности реагирования на решаемые вопросы и определяется научно-практической направленностью ведомственного характера. Акцентировано внимание на том, что вопросы координации деятельности судебно-экспертных учреждений на общетеоретическом и правоприменительной

уровне лишены единства в научно-теоретических и практических взглядах на их решение в связи с разноректорностью этой деятельности, ее спецификой в каждой отдельной сфере и причинно-диалектической обусловленностью.

Подытожено, что в связи с судебно-правовой реформой и, соответственно, изменением базового законодательства, необходимо комплексное исследование организационно-управленческого направления криминологического обеспечения экспертной деятельности с привлечением широкого арсенала сил и средств, с учетом недостатков правоприменительной практики.

Выделены основные формы координации и взаимодействия в сфере обеспечения криминологической деятельности судебно-экспертных учреждений Украины.

Ключевые слова: координация, межведомственная координация, формы координации, организационное обеспечение, управление, экспертная деятельность, судебный эксперт, взаимодействие, сотрудничество.

The main forms and directions of coordination of criminological activities of forensic institutions of Ukraine have been determined in the article. It has been emphasized that the departmental nature of their functioning determines certain features of coordination. Their specialization and profile leave an imprint on the forms and methods of implementing appropriate measures. Besides, the legislation of Ukraine in the field of ensuring the conduction of forensic examination, the activities of state specialized institutions of the Ministry of Health, the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Defense, the Security Service, the State Border Guard Service are regulated by departmental regulatory acts. The coordination is manifested in the specific features of the management mechanisms, planning, subordination, information and ability to respond to solved issues and is determined by the scientific and practical orientation of the departmental nature.

The emphasis has been placed on the fact that the issue of coordination of forensic institutions' activities at the general theoretical and law-enforcement level is deprived of unity in scientific, theoretical and practical points of view on its solution due to the diversity of this activity, its specifics in each particular area, as well as causal and dialectical conditionality.

It has been concluded that it is necessary to carry out a comprehensive research of organizational and managerial direction of criminological provision of expert activities due to the judicial reform and, accordingly, amendments in the basic legislation. This research should be accomplished with the involvement of a wide range of arsenal of forces and means taking into account the shortcomings of law-enforcement practice.

The main forms of coordination and interaction in the field of ensuring the criminological activities of forensic institutions of Ukraine have been distinguished.

Key words: coordination, interdepartmental coordination, forms of coordination, organizational provision, management, expert activity, a forensic expert, interaction, cooperation.

Постановка проблеми. Забезпечення правоохоронної діяльності швидким та кваліфікованим вирішенням питань, пов'язаних із застосуванням спеціальних знань, обумовлює необхідність всестороннього розвитку системи судово-експертних установ України. В першу чергу це стосується підвищення ефективності управлінського напрямку державної політики в цій сфері. Актуальним у цьому руслі є виявлення особливостей механізмів координації, субординації, реорди-нації, взаємодії, планування, інформування та здатності системного реагування судово – експертних установ України на запити правоохоронних органів у зв'язку із здійсненням

кримінологічного забезпечення судово-експертної діяльності.

Говорячи про координацію кримінологічної діяльності судово-експертних установ України, слід мати на увазі системний комплекс взаємодіючих між собою органічно пов'язаних суб'єктів, які покликані вирішувати експертні задачі в межах своєї відомчої компетентності. Загально координаційний зв'язок в цьому випадку забезпечує узгодженість, підвищує ефективність, дозволяє уникнути паралелізму та дублювання функцій. Означена діяльність потребує постійного удосконалення у відповідності з вимогами часу та досягненнями науково – теоретичного прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі проблеми координації діяльності суб'єктів протидії злочинності досить широко висвітлені такими вченими: О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, А.А. Глієвий, В.В. Голіна, Л.М. Давиденко, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, О.Г. Кальман, І.І. Карпець, В.О. Коновалова, М.В. Корнієнко, О.М. Литвинов, М.І. Мельник, Г.М. Міньковський, В.Ю. Шепітько та ін. Останніми роками в Україні було проведено ряд дисертаційних досліджень, в яких змістовно охарактеризовано особливості та значення координації як в загальнотеоретичному плані, так і в межах діяльності конкретних державних органів кримінальної юстиції та окремих недержавних структур. Так, О.С. Іщук на монографічному рівні дослідив особливості координації при здійсненні кримінологічної діяльності органів прокуратури: «Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України». В правовій юридичній літературі координація розглядається в різних площинах залежно від відомчого статусу суб'єкта, напрямку його діяльності, стратегії і тактики здійснення відповідних заходів, об'єктів впливу, сил та методів, що при цьому використовуються та ряду інших факторів.

Кримінологічна діяльність судово-експертних установ у забезпеченні правосуддя незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою є суттєвим компонентом дотримання правопорядку в Україні. Для того, щоб вона була максимально продуктивною, системною та цілеспрямованою, необхідним є забезпечення ефективної координації.

Метою даної публікації є визначення особливостей координації кримінологічної діяльності судово-експертних установ України в світлі сучасних реформаційних перетворень.

Виклад основного матеріалу. Термін «координація» латинського походження. Він означає узгодження, приведення у відповідність, встановлення взаємозв'язку між діями, поняттями, рухами тощо [2, с.362]. Таке узгодження може здійснюватись самими системами (підсистемами) у процесі їх функціонування, а може бути результатом діяльності певного органу.

Координацію в широкому розумінні можна визначити як об'єктивну потребу в узгодженості й взаємозалежності, яка є неодмінною умовою успішної життєдіяльності будь-якого суспільства й діяльності його владних і управлінських структур. Яким би чином не будувалося управління, ніколи не вдавалося створити таку систему, за якої певне відомство або навіть галузь господарства змогли б бути самодостатніми й незалежними від інших відомств і галузей. За будь-яких умов перебороти роз'єднаність можна тільки шляхом організації діючої системи координації, об'єднання зусиль різних відомств, органів управління в певних сферах діяльності, напрямках, що мають загальнодержавне значення.

Координація є об'єктивною категорією. Вона присутня в тій чи іншій формі у всіх сферах державного, господарського й громадського життя, і вона формується або у зв'язку з об'єктивною необхідністю, або шляхом нормативного встановлення її організаційних форм. У житті завжди виникають відносини, які породжують необхідність координації діяльності їхніх учасників. Але й тоді, коли координація здійснюється її учасниками самостійно, визначається організатор координації діяльності всіх інших учасників. При цьому кожен орган залишається в цій системі координації самостійним, рівним за статусом в координаційному процесі з іншими його учасниками. Координаційні рішення приймаються лише за наявності загальної згоди всіх учасників координації, а реалізуються шляхом видання відповідних розпорядничих документів органами, які беруть участь у координації [1, с.167].

Щодо основних форм координації протидії злочинності, які застосовуються в діяльності правоохоронних органів, можна виділити наступні: розробку та реалізацію спільних планів, програм протидії злочинності в цілому та за окремими напрямками; проведення координаційних нарад керівників правоохоронних органів; проведення спільних засідань колегій правоохоронних органів; проведення міжвідомчих нарад за участю керівників правоохоронних органів, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; видання спільних наказів, вказівок, інформаційних листів та ін-

ших документів організаційного та методичного характеру; обмін інформацією з питань стану злочинності, створення спільних баз даних; розробка і здійснення узгоджених заходів з метою виявлення, припинення та профілактики злочинів, а також усунення причин та умов, що сприяли їх вчиненню; спільні виїзди до регіонів для проведення узгоджених заходів, перевірок і надання допомоги правоохоронним органам на місцях; вивчення позитивного досвіду з питань протидії злочинності, впровадження його в практичну діяльність правоохоронних органів; взаємне використання можливостей правоохоронних органів для підготовки і навчання кадрів, підвищення їх кваліфікації тощо.

Питання, пов'язані із координацією діяльності відповідних органів і служб на загально-теоретичному та правозастосовчому рівнях, позбавлені єдності в науково-теоретичних та практичних поглядах на їх вирішення. Поясненням цьому є різновекторність цієї діяльності, її специфіка у кожній окремій сфері та причинно-діалектична обумовленість.

Що стосується судово-експертних установ України, як суб'єктів судово-експертної діяльності, то питання координації покладених на них функцій в світлі сучасних реформаційних перетворень в нашій країні є об'єктивно обумовленим і, беззаперечно, актуальним, тому потребує відповідного правового вирішення та врегулювання. Пов'язано це, перш за все, з досить широкою їх розгалуженістю та розрізненістю за різними рівнями функціонування і відомчою належністю. Так, згідно зі статтею 7 Закону України «Про судову експертизу», до державних спеціалізованих установ, які здійснюють судово-експертну діяльність належать:

- науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;
- науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;
- експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України [3].

Тобто, законодавчо закріпленим є відомчий поділ системи судово-експертних установ в Україні. Як свого часу зазначав М.Я. Сегай, поділ державних структур, що здійснюють судово-експертну діяльність з правом проведення судових експертиз, на експертні установи та експертні служби проведено в законі за принципом їх належності до сфери управління «цивільних» чи «воєнізованих» відомств [4, с. 16].

Відомчий характер діяльності відповідних установ має і особливості координації. Вона чітко визначена конкретними нормативно – правовими актами. Їх спеціалізація і профільність накладають відбиток на форми і методи реалізації відповідних заходів. Ці організації функціонально спеціалізовані, орієнтовані на виконання завдань державних інституцій саме їх компетенції, яка регламентована відомчими нормативно – правовими актами Міністерства охорони здоров'я, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України. Тобто особливістю функціонування всіх судово-експертних установ, що не відносяться до науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, є відомчий характер управління, взаємодії і координації. Їх діяльність, окрім законодавства України в сфері забезпечення судової експертизи, регулюється відомчими нормативно-правовими актами. Координація проявляється як в особливостях механізмів управління, планування, субординації, інформування, так і у здатності реагування на виникаючі питання і визначається науково – практичною спрямованістю.

Судово-експертні установи Міністерства юстиції України забезпечують діяльність судів усіх рівнів, НАБУ, САП, слідчих органів МВС, СБУ, органів прокуратури, митних органів та інших установ. Поряд з виконанням широкого кола судових експертиз установи здійснюють наукове розроблення теоретичних та практичних засад судової експертизи, а також нових методик експертних досліджень, підготовку та атестацію судових експертів за напрямками досліджень.

Мережа науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України

є найбільш широкою і координаційні зв'язки простежуються більш чітко, ніж у суто відомчих установах. Експертне забезпечення правосуддя в державі визначено одним із основних завдань Міністерства юстиції України. Воно координує діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань розвитку судової експертизи, зокрема здійснює в цьому напрямку наступні заходи:

- організовує відповідно до законодавства експертне забезпечення правосуддя та проведення науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи;

- забезпечує організацію роботи Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України і Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України;

- видає та анулює свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям, які не є працівниками державних спеціалізованих установ;

- здійснює контроль за організацією діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ;

- забезпечує ведення Державного реєстру атестованих судових експертів та Реєстру методик проведення судових експертиз;

- спрямовує і контролює діяльність науково-дослідних установ, які проводять судову експертизу та належать до сфери управління Міністерства юстиції України, здійснює нормативно-методичне забезпечення їх діяльності;

- координує діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань розвитку судової експертизи;

- забезпечує організацію роботи Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України.

Тобто «координатором» всього механізму забезпечення судово-експертної діяльності виступає саме міністерство юстиції України, головною метою діяльності якого є об'єднання управлінських зусиль для більш якісного вирішення спільних завдань серед усіх суб'єктів кримінологічного забезпечення судово-експертної діяльності в Україні. Координація є необхідною умовою ефектив-

ної реалізації покладених на судово-експертні установи функцій, адже об'єднання зусиль усіх експертних установ держави щодо оптимального використання інтелектуальної (експертних кадрів) та інструментальної ресурсної бази має на меті найбільш повне і дійове задоволення потреб слідчої та судової практики в проведенні експертних досліджень.

Розглядаючи напрямки спрямування і координації кримінологічної діяльності судово-експертних установ України на сучасному етапі кардинальних змін та реформаций, слід розвивати загальну теорію судової експертизи, як систему науково обґрунтованих концепцій, взаємозв'язків в цій системі, закономірностей існування та розвитку.

Необхідним є врегулювання суспільних відносин щодо здійснення судово-експертної діяльності в Україні, визначення правових, організаційних та фінансових основ судово-експертної діяльності в умовах проведення судової реформи та аналізу багаторічної практики роботи судових експертів, фахівців, та судової практики в частині прийняття рішень за результатами проведених судових експертиз та експертних досліджень.

Основними векторами, за якими здійснюється координаційна діяльність в сфері забезпечення діяльності судово-експертних установ України є:

- формування виваженої державної політики в сфері судово-експертної діяльності, її нормативно-правове забезпечення;

- оптимізація організаційних методів керівництва державними судово-експертними установами та недержавними експертними структурами;

- забезпечення системності та концептуальності в організації та плануванні наукових експертних досліджень шляхом уніфікації науково-методичної та інформаційної бази судово-експертних установ;

- удосконалення механізму міжвідомчої координації для забезпечення комплексності вжитих заходів;

- підвищення вимог щодо методики та процедури атестації та перепідготовки експертних кадрів;

- вироблення єдиного науково-методичного підходу та правового механізму до проведення судових експертиз;

- забезпечення ефективної взаємодії щодо вибору актуальних напрямків наукових досліджень у галузі експертизи в кримінальному судочинстві з метою усунення дублювання функцій та вироблення уніфікованих підходів до прийомів і методів проведення судових експертиз;

- посилення контролю за якістю роботи недержавних експертних організацій;

- формування оптимальної моделі координації судово-експертних установ України з метою впорядкування їх діяльності та підвищення якості судових експертиз;

- розширення інтеграційних зв'язків між суб'єктами судово-експертної діяльності, проведення спільних міжвідомчих координаційних нарад, семінарів, засідань, здійснення суміжних перевірок, видання спільних наказів та інших документів організаційного і методичного характеру;

- впровадження системи обміну інформацією, методичними матеріалами та взаємне інформування з питань проведення судових експертиз на основі новітніх науково-технічних досягнень широкої суб'єктної платформи;

- розширення меж системного спільного вивчення позитивного зарубіжного досвіду з питань організації проведення судових експертиз, впровадження його в практичну діяльність.

Підвищення ефективності державного управління у сфері забезпечення кримінологічної діяльності судово-експертних установ України є основою своєчасного реагування на виклики правоохоронній системі країни та системні загрози, що виникають у зв'язку із збільшенням кількості кримінальних правопорушень, появи їх нових видів та способів вчинення і, відповідно, необхідністю забезпечення правоохоронної діяльності якісною судовою експертизою.

Література

1. Іщук О.С. Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків. 2016. 399 с.

2. Новий тлумачний словник української мови: У 4 т.: 42000 слів / Уклад. В.Яременко, О.Сліпушко. Київ: Аконт. 1998. 910 с.

3. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

4. Сегай М.Я. Судова експертологія: об'єкт, предмет, природа й система науки. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб.наук.-практ. матеріалів (до 80 – річчя заснування Харківського НДІ судових експертиз). Харків: Право, 2003 Вип. 3. 592 с.